

gošću tvoračke akribije doveo do savršene funkcionalnosti u poetskom govoru. Riječju, varljiva, opora, neposlušna, sipka i krhka pjesnikova građa, pijesak i biserje pred pjesnikom za poetski vez po bijeloj pustinji neispisane hartije, Đuretić, pjesnik koji je još prije prve knjige »ispekao« tvorački zanat, prvo isproba na jeziku, poput onog čudesnog neimara u Andrićevom *Mostu na Zepi*, koji jezikom kuša ukus maltera i sedre, pa ih tek onda uziduže u svoje poetske blokove, stihove, od kojih potom pažljivo zida poetske građevine, knjige.

Đuretić njeguje kratke poetske oblike. To su mahom zapisi distihovnih oblika bez obaveznih rima, izuzev unutrašnjih ritmova i povremenih i spontanih ritmičkih spregova, zatim minijature, koje ponekad imaju vid distiha, aforizma ili obrazac klasičnih strofa, kao i klasični oblici pjesama, koje ne prelaze četiri strofe i nijesu skamenjenih shema, nego su to najčešće sublimi gipkih varijacija i melodičnih iskaza, čije je najviše odličje sažetost.

Nedohvat je neobična knjiga pjevanja o rađanju pjesme, o samom činu pjesnikovanja, o klici u kojoj stanuje slovo života, pjesme i smrti, o znamenima pjesme, prepoznavanju znakova pjesnikovih na pojavama i stvarima u svijetu u kojem pjesnik pjesmu sluti, sanja, čeka i sriče njena srećna slova. Kritičari će u knjizi *Nedohvat*, samo oni koji istinski oslušnu i više puta njom tišinu ozvuče, prepoznati lajtmotiv koji je prisutan u svakom njenom štivu, a to je čin pjesnikovog življenja za pjesmu, jer je Đuretić kroz cijelu ovu knjigu izgovarao svoju poetiku, koja se kroz svih trideset sedam pjesama provlači kao osnovna nit na kojoj je tkana potka refleksije i simbolična građa, više puta pretopljena i od zemlje očišćena, iskusnog poetskog govora. Svako štivo ove pažljivo zidane građevine ima svoje pravo mjesto i i svako je sjenčeno u njenom veznom zidu, a u svakom sija po biser pjesnikovih refleksija o činu pjevanja i mišljenja.

Vojin Đuretić je pjesnik koji prije no što zapiše stih, što se dobro osjeća u ovoj knjizi, dugo nosi, osjeća, oprobava svaku misao, dugo svakom riječju »ispira usta«, pa tek kad osjeti njenu upornost u polet je pušta. Koliko je pjesnik zatočnik pjesničke riječi, koliko riječ traži od pjesnika strpljenja i asketske smirenosti, iz ove se knjige to da osjetiti više nego iz niza knjiga nastalih u našim prostorima u posljednjih desetak godina. Može se nekome učiniti da Đuretić svoje stihove i pjesničke oblike suviše cijedi, mnogo sastruguje, skoro ili čak do kosti golcite ogoljuje. Taj utisak je tačan, ali je to i cilj ovog pjesnika, koji u tom maniru stvaranja prihvata rizik i mogućnost da stvori autohtoni i snažni iskaz.

»Silazim u korijenje
Vrenjem se oglašavam
Na putu do sebe
Kao do beskraj« (*»Da živim«*)

i:

»Ogoli sve do kosti
U jave i nejave« (*»Odbrana«*)

Iz ovih stihova, koje navodimo kao karakteristiku Đuretićevog stvaralačkog metoda, možemo naslutiti da je poeziju, koje je napretek u *Nedohvatima*, ovog manira pogrešno svoditi u okvire izvjesnih ovješalih klasifikacija, kao i to da je o ovoj knjizi teško govoriti impresivnim zahvatom, još teže analitičkim čerečenjima svakog štiva i raznoraznim raspredanjem strukturalnih analiza. Riječ je o sublimnoj poetskoj građi, suptilnoj lirskoj refleksiji, duboko doživljenoj vrućici stvaranja i odanom življenju za pjesmu, a sve se to jače doživljava čitanjem i vraćanjem ovoj knjizi nego što se utisci tog doživljavanja mogu iskazati na prostoru jednog osvrta kao što je ovaj, moramo priznati, kratki i blijedi zapis na marginama ove izuzetno opojne pjesničke knjige, kojom se njen autor uzdigao u sam vrh savremene crnogorske lirike, čiji je sublimni lirski glas osobena i samosvojna pojava u našoj savremenoj književnosti.

AVARICE.

[face 4. 43.

tvrdičluk

VLADIMIR NASTIĆ: »POEZIJA«,
»Veselin Masleša«,
Sarajevo, 1979.

Piše: Dragoljub Jeknić

Poezija jednog pjesnika, izgleda, tek se izdavanjem izbora konstituise kao cjelovito biće poezije, rezultat i čin rada. Tako i poezija Vladimira Nastića, koji je iz šest do sada objavljenih zbirki pjesama izabrao najbolje pjesničke jedinice i satvorio ovu knjigu s četiri tematsko-motivska kruga pjesama: *Na putevima*, *Narod preseli u gradove*, *Život traje i Pokajnice*.

Mucavost, pjesnička mucavost, jedno asocijativno uspostavljanje odnosa i spona između slika i pojmova, između konkretosti i vizija, izuzetno vibratno nagovještavanje pjesničkim riječima koje čuvaju sve obilje svojih značenja, svakako su najtipičnije osobine ovoga pjesništva. Posebno u ciklusima koji sadrže najveći broj pjesama iz Nastićevih posljednjih zbirki *Blagovesti* i *Kad se s proljeća oglasi kukavica*. Čitajući sada te pjesme vidimo koliki je pjesnikov napor da pjesnički artikuliše grč svoga saznanja i iskustva zavičaja, sebe i svijeta, vidimo koliko je duboko u svijesti pjesnikovoj život kao muka neizrecivosti, koliko je ova poezija zbog svega toga fragmentarna, od žile same bičevnosti, i, najzad, vidimo da je i njegov kratki roman *Simatovi budni snovi*, u stvari, u suštini, ova ista poezija pretočena u drugi kalup, lirsko-meditativni.

Hercegovački kamen, krajnja oskudnost na egzistencijalnom planu, dani rata, neprilagodljivost neolitskoj strukturi civilizacije, sjećanja na jame, trajna zapamćenja odlomaka iščašene zbilje, nemoć da se dokuče bilo kakve životne vedrine — to stoji u pozadini svake Nastićeve pjesme, to probija, kao mnoštvo oštrica, svako tkivo njegovog pjesničkog zasnivanja i zakazivanja. Nastić isključivo opservira mukotrpnost događanja elementarnog bivstvovanja kroz fazu kroz koje je u životu prolazio, od djetinjstva do zrelog doba, od uboge kolibice u zavičaju do sobe u neboderu koji mu liči na brod s mnoštvom kovčega iz kojih nema izlaska. Njegov iskaz je ponekad vrlo blizak nadrealističkom pjesničkom izrazu, i gotovo da je druga faza Nastićevog pjevanja jedna varijanta nadrealizma koji je sačuvao svoju razumljivost, koji se ispoljava u postignutom jedinstvu i dobro usklađenoj mjeri neizrecivosti i asocijativnosti, fragmenata stvarnosti i fragmenata čutnje.

Izbor iz Nastićeve poezije pokazuje da on zaista nije napisao mnogo, da se i ovaj broj pjesama može i dalje sažimati u kvalitativnom smislu, i to bitno, ali ovaj izbor pokazuje i to da je Nastić u bosanskohercegovačku poeziju ugradio i relaciju koja je nova, njegova, osobena. Osim maznačenog, ta relacija, to jest Nastićevo pjesništvo, računa i na jednu lukavu u niti pjesme upletenu pjesničku naivnost, koja iznutra patinira pjesničku sliku i pjesničku osjećajnost i čini ih mitskim, čini da zrače izvjesnom svjetlošću prapočetka. Možda, uostalom, to i nije pjesničko lukavstvo i pjesnička naivnost, možda je to strah koji pjesnika hvata kad se nadnese nad zaborav, nad ponor svega o čemu misli i sluti. A Nastić intenzivno misleći o prošlosti sluti budućnost, sluteći budućnost misli o prošlosti. Negdje daleko, i duboko, u njegovim stihovima dodiruju se početak i kraj, i onda čitamo pjesme gotovo s krikom pobune protiv smrti. Ova poezija je puna njenih metamorfoziranih lica.

VELJKO KOVAČEVIĆ: »HUMKA«,
»Mladost«, Zagreb, 1979.

Piše: Zoran D. Čukić

Svijet obaveštajne službe u narodnooslobodilačkoj borbi zbog svoje specifičnosti prikazivan je u nas prvenstveno publicističkim sredstvima, pa slobodno možemo reći da roman *Humka* predstavlja prvi poetsko-psihološki roman na tu temu. Najnoviji Kovačevićev roman i s tematske i izražajne strane nije samo interesantan, nego i, iznad svega, značajan u prostorima i kretanjima savremene prozne književnosti koja je, u traganju za inspiracijom, okrenuta nepresušnim problemima drugog svjetskog rata i narodnooslobodilačke borbe...

Ovaj roman prikazuje aktivnost partizanske obaveštajne Bele koja se skriva pod imenom Olge Tebić i koju narod prezire zbog saradnje s okupatorom. Pruživši veliki doprinos borbi protiv okupatora, Bela povezuje italijanskog oficira Andela Dostija s partizanskim odredom, ne znajući da se pod maskom »antifašiste« krije prevežani oficir italijanske kontraobaveštajne službe, koji zadobija njeno povjerenje i počinje uništavati ilegalnu partijsku i skojevsku organizaciju u gradu. Slučajno on pada u ruke partizanima koji od njega saznaju da ga je među ilegalce uputila Bela i tako (nehotično) omogućila da provali ilegalnu organizaciju. Partizanski komesar Jadran se nalazi u dilemi: kako osuditi Belu? Kako izvršiti smrtnu kaznu nad njom?

Humka, prema izloženoj fabuli, spada u akcione romane. Ta vrsta proze zahtijeva neprekidno nova zbivanja, sve dublju tragediju, hod ka kulminaciji. Samo na rijetkim mjestima (opis života u oslobođenom gradu) pruža se prilika da se prošire okviri naracije. A tada se to čini u kroki potezu. Tome služi i promjena toka pripovjedača: stroga introspekcija ima prioritet nad retrospekcijom, jer introspekcija omogućava stvaranje psihološke

proze, a retrospekcija odvodi u tradicionalni romansijerski deskriptivni postupak...

Među znalački oblikovane likove, čiji se portret ne završava samo u jednoj epizodi, nego se sjenči i stvara tokom romana, trebalo bi izdvojiti lik Bele, komesara Jadrana, italijanskog oficira Dostija, komandanta Vatreneog.

Bela je ne samo oličenje fizičke i duhovne ljepote, već je i metafora za nešto što se uzdiže kao uzvišena misao, zajedno s mnoštvom drugih misli, iznad ratne klanice, što u najtežim iskušenjima komesara Jadrana iznosi u neku drugu atmosferu, stvarajući novi, intimni mikrokosmos. Jadran je zaljubljen u Belu. A jedan moral koji se potvrđivao i kalio u iskušenjima-zabranjivao je ljubav (fizičku) između boraca. Ta stvarnost, koja trenutno djeluje kao kontrastvarnost, pomaže glavnom junaku da istraje i time služi kao ideal onima koji dolaze. Postojanje nekoliko takvih uporišta prekraćuje neke moralne dileme komesara Jadrana. Ujedno, one stvaraju i protivtežu u njemu, a ta nepoznata sila ga suprotstavljajući sve više veže za prvobitnu odluku, jer se na već nagomilano iskustvo nataložilo novo i još više ga utvrdilo u ranijem ubjeđenju. Međutim, zarobljeni kapetan Dosti podsjeća Jadrana da je on odobrio njegovu vezu s Belom, da ga je čak okarakterisao kao čovjeka od povjerenja! Jadran to dobro razume pa zbog toga suđenje Beli osjeća kao sopstveno suđenje gdje se na širem planu sukobljavaju principi dobra i zla, humanizacije i dehumanizacije, čovjества i nečovjества... Tu ličnu i nacionalnu osobenost Kovačević razlaže i obrazlaže držeći je neprekidno u žiži interesa, tako da njegovi junaci pre-rastaju regionalne i nacionalne okvire težeći ka univerzalizaciji.

Komesar Jadran je sukobljen emotivno i racionalno sa svijetom u sebi i svijetom oko sebe. U tom sukobu on je hrabar i postojan patnik koji ne posustaje pod bremenom odgovornosti. Iskonska patnja mladića revolucionara, u kojoj on prelazi okvire revolucionarnog morala i dostiže visine jednog novog, boljeg života — glavna je literarna filozofska preokupacija Kovačevića. Već ovim svojim odlikama *Humka* idejnom porukom nadmašuje običan »špijunski« roman. Kovačevićeva umjetnička opservacija nije se zaustavila samo na pomenutom psihološkom nivou, već ide mnogo dublje.

Pisca ovog romana, junaka dvije revolucije, španske i jugoslovenske, zaokupljaju mnogo veće moralne dileme: pravo revolucionara da se ponekad, bar za trenutak, nađe u ulozi optužene strane.

Jedan od junaka koji jednim potezom razmršava taj čvor je komandant Vatrene: donosi odluku da se Bela oslobodi optužbe i spaljuje tekst smrtne presude. Međutim, kurir Zreli preduhitrio je komandanta: iako nikad nije sažaljevaao na smrt osuđene fašiste, odlučno odbija da osudi i pogubi djevojku obrazlažući to riječima: »Djevojka je zaslužila da se bori i živi.«

Djevojci se dalo da se bori, ali ne i da živi. Ne saznajući za smrtnu presudu koja joj je bila izrečena, pa poništena, Bela gine u borbi i time životom riješava sve dileme o njenoj klasnoj i ljudskoj pripadnosti.

Otkrivajući naličje rata, Kovačević je u ljudima tražio njihovu ljepšu stranu. Više od vjere u čovjeka ovdje je istaknuta vjera u čovječnost. Ličnosti zato nijesu uljepšane, nema ružičastih boja niti kompromisa koji bi izjednačavao borce a zadržavao samo razlike u njihovim pozicijama, jer ni borba nije samo vojnička već i ideološka...

Međutim, na kraju se sučeljavamo s pitanjem: da li je djevojičina smrt omogućila da se skine problem njene »krivice«?

Komesar Jadran poslije rata postaje introvertovana ličnost, usredsređena na svoj unutrašnji svijet. Veliki bol, izazvan smrću voljene djevojke, uticao je da se stalno nastani blizu njenog groba i utjehu potraži u sjećanjima na prošlost. Ma koliko bio okrenut sebi i zaokupljen svojim mislima i osjećanjima, Jadran će kao neizlječivu ranu nositi i osjećati tragediju svoje zemlje i svog naroda u čiju su slobodu ugrađeni i životi takvih ljepotica kao što je bila Bela.

Vrijeme i prostor u ovom romanu Veljka Kovačevića dobili su univerzalno značenje. Ovim svojim odlikama Kovačevićevo književno djelo višestruko je obogatilo našu književnu tradiciju.

DANIJEL NAČINOVIC: »OBALJE, MASLINE I TRGOVI«,

»Istarska naklada«, Pula, 1980.

Piše: Ivica Župan

Prva zbirka pripovijedaka suvremenog hrvatskog pjesnika i pripovjedača Danijela Načinovića (1952), *Obale, masline i trgovci*, podastire četrnaest pripovijedaka koje sjedinjuje motiv Istre kao pozornice na kojoj se odvija njihovo zbivanje. Prvi dio zbirke pripada stvarnosnoj prozi, u kojoj Načinović nudi viđenje Istre, koje, uz ostalo, karakterizira potpun odmak od iskustva tzv. zavičajne proze što je Istru prikazivala isključivo kao porobljenu i ugnjetanu zemlju. Načinović nudi galeriju čudnih likova, nerijetko pravih spodoba, ali i »običnih« ljudi iz puka u nesvakidašnjim, često bizarnim i začudnim situacijama. Zadore u egzistencijalne probleme čovjeka što proizvljuje krizu svog vremena i najčešće pripovijeda o dubljim poremećenosti i devijantnosti po-

vjesne zbilje. Bizarnost i čuda najčešće se događaju u trenucima društvenog rasapa, za ratova, kuge, suše i gladi, koji obilježavaju trajanje Istre kao krvave povijesne pozornice. Iz tog ciklusa karakteristične su i uspjele priče *Jadre Rukac Leo Porigha grozomorani njihov fatum i Legenda o krilatim magarcu*.

Drugi dio zbirke donosi fantastične pripovijetke kojima se Danijel Načinović uglavljuje, doduše malo prekasno, u suvremenu hrvatsku fantastiku, malone kao ravnopravna pojava, vežući se za generacijski modernitet i literaritet, navlastito u otuljoj pripovijesti *Poznavalac gljiva*. Činjenica je, doduše, da se Načinović još uvijek bolje snalazi u stvarnosnom proznom konceptu, jer njegove fantastične priče nemaju naročitu unutarnju koherenciju, često su amorfne i krhke, ponekad nepoentirane, no i takve one najavljuju solidna pisca. Ako se Načinović opredijeli za stvarnosnu prozu — o čemu ćemo saznati tek kada bude objelodanjena njegova iduća zbirka pripovijedaka, od koje je samo korak do zavičajnog, odavno potrošena koncepta — zauvijek će ostati istarski pisac. Uznastoji li i uznapreduje u modernim intencijama jednog dijela svojih proznih zapisa, ne treba brinuti za svoju književnu budućnost.

Ono što zbirku *Obale, masline i trgovci* izdvaja iz tekuće hrvatske prozne produkcije jest izuzetna piščeva sposobnost namješavanja stvarnosnih i fantastičnih elemenata, a da pri tom jedan prozni koncept ne zatire drugi, kao što je to slučaj kod ostalih mladih fantastičara, koji su ili ostali zakleti fantastičari, ili su pristali uz realističku, najčešće ruralnu prozu. Načinović je, unatoč tomu što mu se zbirka načelno račva na stvarnosnu i fantastičnu prozu, u nekoliko primjera dokazao da oba prozna koncepta mogu sretno koegzistirati u jednoj priči. Pisac, naime, pokušava obnoviti tradicionalne obrasce pripovijedanja inkorporiranjem fantastičnih elemenata i segmenata i pronaći nove, nepotrošene mogućnosti izričaja.

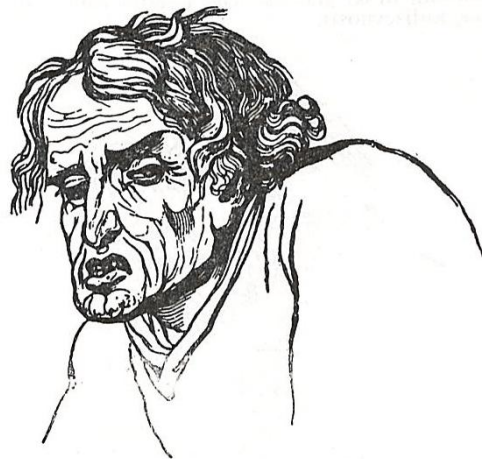
Inovacije suvremene hrvatske fantastične proze ostavile su svoje tragove na Načinovićevu narativnom umijeću. Njegova se rečenica odlikuje lirskom bujnošću i baroknošću u onom obliku prozne raskoši i prenatrpanosti kakvu je anticipirao Jorge Luis Borges i prezasićenom metaforičnošću što namjerno stoji na rubu maniriranosti i preciznosti.

Rudi Šeligo: »DA LI DA TE POSPEM LIŠCEM«

Rad, Beograd, 1979.

Piše: Vlado Kopic

I najpovršniji osvrt na rezultate literarnog delanja Rudija Šeliga, čak i u situaciji kada se čitalačka publika srpskohrvatskog jezičkog područja još uvek nije mogla upoznati s njegovim celokupnim opusom, donekle mora biti određen danas već sagledivom činjenicom da je Šeligo, po svoj prilici, najznačajniji i najosobniji pripadnik one grupe autora (Božić; od mladih Švabič, Rupel) koja je tomok dve protekle decenije široko razmakla granice slovenačkog proznog izraza, kako na planu formalnih rešenja, tako i izborom i tretmanom novih sadržaja i njihovih književno-ideoloških potpora, opravdanja i ishodišta. Ne manje bitno je naglasiti da je ovaj začetnik, najuporniji pregalač i pobornik već dosta tumačenog i protumačenog slovenačkog reizma, takođe i vispren i nadahnut dramski autor, koj je svojim dramskim delima (*Čarobnica iz Gornje Davče, Lepa Vida*) zadao

EVIL-SPEAKING.

[face p. 35.]

spletkavost